

ELÄINAIHEISET LUONNONKASVIEN NIMET KANSANKIELESSÄ

Kasvien nimiä ei ole Suomessa juuri tutkittu. Joistakin nimistä on kyllä julkaistu yksittäisiä artikkeleita. Ainoa kattava esitys suomenkielisistä kasvinnimistä on Pentti Suhosen vuonna 1936 ilmestynyt teos *Suomalaiset kasvinnimet*, johon on koottu runsas määrä niin murteissa kuin kirjallisissa lähteissäkin esiintyviä toisintonimiä. Teoksessa ei kuitenkaan esitetä nimien etymologioita tai motivaatiolähteitä.

Olen tutkielmassani (Karhu 1997) tarkastellut sellaisia kansankielessä esiintyviä luonnonkasvien nimiä, jotka sisältävät jonkin eläimen nimityksen, kuten *koiranputki*, *kissan-kello* tai *hevonhierakka*. Tavoitteenani oli selvittää, mistä ja miten nimet motivoituvat. Toisena tavoitteena oli tarkastella kansankielisten ja virallisten nimien suhdetta: mitkä kansankieliset nimet ovat päässeet virallisiksi nimiksi ja mitkä ovat saaneet väistyä?

Kasvinnimien motivoitumiseen on otettu viime aikoina kantaa lähinnä parissa uudessa kasvioteoksessa: Maarianheinä, mesimarja ja timotei (Hinneri ym. 1986) ja Suomen luonnonkasvit (Kurtto 1995). Näissä teoksissa esitellään myös kasvien kansankielisiä nimiä. Kirjoista ei käy ilmi, mihin kirjoittajat perustavat tietonsa nimien syntymotiiveista, joten selitykset saattavat perustua kirjoittajien omiin arveluihin tai kansanetymologioihin. Ainakin teokset osoittavat, että kansankielisiä nimiä kohtaan on kiinnostusta.

Olen kerännyt aineistoni Suomen murteiden sana-arkiston kasvinnimien erikoiskokoelmasta ja Suomen murteiden sanakirjan neljästä ensimmäisestä osasta. Erikoiskokoelman kerääjänä on toiminut Elvi Pakarinen (myöhemmin Erämetsä), ja kokoelmassa on lippuja eläinaiheisista nimistä reilusti yli 1 000. Liput ovat pääosin 1920–30-luvuilta. Nimitiedot keskittyvät Etelä- ja Keski-Suomeen; myös Länsipohjasta on melko paljon nimitietoja.

Käyttämäni SMSA:n kokoelma alkaa *i*-kirjaimen kohdalta; ensimmäinen nimi on *iankaiikkinenkukka*. Kokoelmassa ei ole kuitenkaan yhtään *i*:llä alkavaa eläinaiheista kasvinimeä. Kirjaimilla *a–i* alkavat nimet on saatu SMS:sta, joten niitä on todennäköisesti muita sanoja enemmän, koska SMS:n tiedot kasvinnimistä perustuvat erikoiskokoelmaa laajempaan aineistoon. SMS:ssa on myös tietoja useammista pitäjistä kuin erikoiskokoelmassa.

Jätin tarkastelun ulkopuolelle itiökasvit, joihin kuuluvat sammalet, jäkälät, sanikkaiset ja sienet. Aineistoni koostuu siis vain siemen- eli kukkakasvien nimityksistä. Edelleen olen jättänyt tarkastelusta kasvien osia, esimerkiksi pelkkää kukkaa tai hedelmää, tarkoittavat nimitykset.

SANOJEN MOTIVAATIOSTA

Kielen motivoituneilla eli transparenteilla sanoilla voi olla kolmenlainen motivaatio: foneettinen, morfologinen ja semanttinen. Onomatopoeettiset sanat ovat syntyneet foneettisen motivaation kautta. Morfologisen motivaation kautta syntyvät yhdyssanat ja johdokset. Semanttiseen motivaatioon kuuluvat lähinnä metaforan ja metonymian kautta saatat uudet merkitykset. (Ullmann 1977: 81–93.) Eläinaiheisia kasvinnimiä koskevat morfologinen ja semanttinen motivaatio: lähes kaikki nimet ovat yhdyssanoja ja monet perustuvat metaforaan.

Sana voi siis olla motivoitunut sekä morfologisesti että semanttisesti. Tällainen kasvinnimi on esimerkiksi englannin *blue-bell*, joka on samanaikaisesti läpinäkyvä yhdyssana ja kukan muotoon perustuva metafora. (Ullmann mts. 92.) Mutta miksi kyseisen kasvin nimitys suomeksi on *kissankello*? »Sininen kello» on ymmärrettävä nimitys: se kuvaa kukan ulkonäön, värin ja muodon. Myös suomalaisen nimen määriteosan *kissa* täytyy kertoa jostakin kasvin ominaisuudesta. Nimien eläinaiheiden täytyy siis motivoitua jostakin; nimet eivät ole täysin mielivaltaisesta annettuja.

Eläinmetaforia käytetään etenkin kasveista, elottomista objekteista, kuten koneista (*nostokurki*), ja ihmisistä. Kasvien metaforanimet perustuvat kasvin ja eläimen yhdennäköisyyteen. Yhdennäköisyys ei ole aina kovin selvä; nimenannossa onkin käytetty mielikuvitusta ja leikkisyyttä. Ihmisistä käytettävillä eläinmetaforilla on lähes aina pejoratiivinen konnotaatio. (Ullmann mts. 215.)

MILLAISIA ELÄINAIHEISET NIMET OVAT?

Suurin osa kansankielen eläinaiheisista kasvinnimistä on kaksiosaisia yhdyssanoja, ja näistä suurin osa sellaisia, joissa on perusosana jokin perusmuotoinen kasvin nimitys ja määriteosana genetiivimuotoinen eläimennimi, esimerkiksi sika-aiheiset *sianmarja* (*Arctostaphylos uva-ursi*, sianpuolukka), *sianvehka* (*Calla palustris*, vehka) ja *siannokkonen* (*Lamium purpureum*, punapeippi; *Scrophularia nodosa*, syyläjuuri). Tavallisia perusosia ovat *-heinä*, *-kukka(nen)*, *-marja* ja *-lehti*, mutta perusosat voivat olla mitä moninaisimpia. Esimerkiksi marjoja tarkoittavia perusosia ovat *-puola* ja *-puolukka*, *-herukka*, *-hiestain* (ja sen murrevariantit), *-mustikka*, *-omena* sekä *-lillukka* ja *-juolukka* ja niiden äännevarian-

▷

tit. Määriteosan nominatiivimuotoisuus on harvinaista: variantteja on eläintä kohden vain muutama tai ei yhtään. Vain *ahven*, *kala* ja *pöllö* esiintyvät nimissä aina perusmuodossa. Myös *hepo*-alkuiset nimet ovat yleisempiä kuin vastaavat genetiivimuotoiset eli *hevon*-alkuiset.

Toisessa selkeässä ryhmässä nimessä yhdistyy genetiivimuotoinen eläintarkoitteinen sana jotakin muuta kuin kasvia tarkoittavaan nominiin. Ensinnäkin on sellaisia nimiä, joissa verrataan kasvin jotakin osaa johonkin eläimen ruumiinosaan, esimerkiksi *hanhenjalka* (*Potentilla anserina*, ketohanhikki), *harakansilmä* (ensisijaisesti *Leucanthemum vulgare*, päivänkakkara; myös muista kasveista), *hevonhätä* (*Artemisia vulgaris*, pujo; *Epilobium angustifolium*, maitohorsma ja *Rumex longifolius*, hevонhierakka). Suosittuja kasvinnimiä ovat eri eläinten silmät, kielet, korvat, hännät, jalat ja polvet. Toiseksi perusosa voi olla jokin esinettä tarkoittava substantiivi, joka ei viittaa suoraan kyseiseen eläimeen, esimerkiksi *harakanhame* (*Alchemilla*, poimulehdet), *hiirenköysi* (*Linnaea borealis*, vanamo) tai *kissanpiiska* (*Plantago*, ratamot). Nimet ovat siis kasvin ulkonäköön perustuvia metaforia.

Joskus myös pelkkä perusmuotoinen eläimennimi voi olla kasvinnimenä, esimerkiksi *hanhi* (*Nymphaea*, lumme), *hapsenkakkiainen* (*Conium maculatum*, myrkkukatko), *kyyhkynen* (*Aconitum napellus*, aitoukonhattu) ja *lmmas* (*Nuphar*, ulpukka ja *Nymphaea*, lumme). Tämänkaltaiset nimet ovat kuitenkin harvinaisia ja suppealevikkisiä.

Nimissä voi esiintyä vielä jotakin muuta kuin eläintä, kasvia, esinettä tai ruumiinosaa merkitsevä sana. Se voi kertoa vaikkapa kasvin kasvupaikasta, kuten isomaksaruohon (*Sedum telephium*) nimi *kivikissa*. Kasvista sanotaan, että se viihtyy kallionraoissa, kivi-aidoissa ja -röykkiöissä (UV 1991: 227). Myös taudin nimitykset *riisi*, *hökä* ja *nori* voivat esiintyä kasvinnimissä, esimerkiksi *harakkariisiheinä* (*Empetrum nigrum*, variksenmarja), *hevosenhökäheinä* (*Pedicularis palustris*, luhtakuusio) ja *hevosennoriheinä* (*Actaea spicata*, mustakonnanmarja; *Paris quadrifolia*, sudenmarja ja *Trientalis europaea*, metsätähti). *Kusi* esiintyy monissa hevos- ja koira-aiheisissa nimissä ja *paska* yhdessä hevosaiheisessa, esimerkiksi *hevosenkusihumala* ja *hevoskusiainen* (*Fallopia convolvulus*, kiertotatar) ja *hevosenpaskakukka* (*Trifolium repens*, valkoapila). Kukkien keltaiseen väriin viittaavat nimet *särensappiheinä* (*Potentilla argentea*, hopeahanhikki) ja *hiirenvoiheinä* (*Lathyrus*, nätkelmät). Paatsaman (*Rhamnus*) myrkyllisyydestä kertovat nimet *hullunkoiranpuu* ja *käärmeenmyrkkypensas*.

Lainoja ruotsista ei eläinaiheisissa kasvinnimissä ole kuin *leijonkaappa* (*Linaria vulgaris*, keltakannusruoho) ja variksenmarjan sellaisissa nimissä kuin *harakankraakku* ja *variskraakku* esiintyvä perusosa *-kraakku*, joka voi esiintyä myös yksinään variksenmarjan nimenä. Nimi tulee ruotsin samaa marjaa merkitsevästä sanasta *kråkbär*. *Leijonkaappa* tulee ruotsin samaa merkitsevästä sanasta *lejongab*. Aineistossa nimi esiintyy asussa *leijonkaappa* vain Pyhärannassa.

Nimessä *kalasoskoheinä* (*Mentha*, mintut) esiintyvä *sosko* merkitsee kalan perkeitä hämäläismurteissa ja Keski-Suomen murteissa (SKES s.v. *suosku*). Polviaiheisten nimien rinnalla esiintyy polkuaiheisia nimiä, kuten *varsanpolkuheinä* (*Polygonum lapathifolium*, ukontatar) ja *kurjenpolku* (*Potentilla palustris*, kurjenjalka). Eräät nimien perusosat ovat merkitykseltään hämäriä; ei voi varmasti sanoa, tarkoittavatko ne kasvia vai jotakin muuta, esimerkiksi variksenmarjan nimissä *harakanhanskile*, *-haasikas*, *-raksi*, *-rantsi*, *-tirsku* ja ruohokanukan (*Cornus suecica*) nimissä *heporonksu*, *siankrousku* ja *kananklotti*.

NIMISSÄ ESIINTYVÄT ELÄIMET

Suosituin eläin kasvinnimissä on hevonen. Se löytyy peräti 38 kasvin kansanomaisesta nimityksestä. Nimien kirjoa lisää se, että hevosaiheiset nimet voivat olla *hepo-*, *hevon-*, *hevos-*, *hevosen-* tai *varsan-* alkuisia. Varsa-aiheisissa nimissä on aina perusosana jalkaan viittaava sana. Seuraavaksi eniten on nautaeläimen nimityksiä: *härkä*, *mulli* ja *lehmä*. Niitä on 26 eri kasvin nimessä. Mulli esiintyy vain yhdessä nimessä (*mullinsilmä*, *Leucanthemum vulgare*, päivänkakkara). Lehmänimistä laajalevikkisin on kielon (*Convallaria majalis*) nimitys *lehmänkieli*(*heinä*). Nautaeläimen nimityksistä on *härkä* suosituin. Sitä hyödyntävistä nimistä yleisin on *häränsilmä*(*heinä*), joka tarkoittaa lukuisia eri kasveja. Koira ja harakka esiintyvät lähes yhtä usein (25 kasvin nimessä) kuin nautaeläinten nimityksetkin. Koira-aiheisista laajimmat levikit on koiranheiden (*Viburnum opulus*), koiranputken (*Anthriscus sylvestris*) ja juolukan (*Vaccinium uliginosum*) nimillä. Yleisin lintu harakka on tavallinen etenkin kellojen, variksenmarjan, päivänkakkaran ja niittyleinikin nimissä. Hyvin yleinen on myös sika (21 kasvin nimessä). Laajalevikkisimmät nimet ovat sianpuolukalla (*Arctostaphylos uva-ursi*), siankärsämöllä (*Achillea millefolium*) ja variksenmarjalla (*Empetrum nigrum*). Sian jälkeläisen nimitykset *posso* ja *porsas* tarkoittavat ulpukkaa (*Nuphar*). Hiiri on maassa elävistä luonnoneläimistä suosituin (17 kasvin nimessä). Yleisimmin *hiiri* esiintyy hiirenvirnan (*Vicia cracca*) nimissä, joissa nimien perusosa vaihtelee. Paljon hiiriaiheisia nimiä saa myös oravanmarja (*Maianthemum bifolium*). Myös käärme ja sen eufemistinen nimitys *mato* ovat yleisiä; ne esiintyvät yhteensä 14 kasvin nimessä. Eniten esiintymiä, 25 pitäjästä, on maariankämmekän nimillä *käärmeenkieli*(*heinä*), *käärmeenheinä*, *-kukka*, *-potaatti*, *-yrtti*, *käärmeheinä* ja *-kukka*. Kymmenen suosituimman eläimen joukkoon mahtuvat vielä kissa (12 kasvin nimessä), hanhi (10 kasvin nimessä) ja jänis (9 kasvin nimessä).

Kuten edeltä käy ilmi, kotieläimet ovat varsin suosittuja kasvinnimissä: kymmenestä yleisimmästä eläimestä kuusi on kotieläimiä. Vaikka luonnonvaraisia eläimiä esiintyy määrällisesti enemmän, niin kotieläimet esiintyvät useammassa nimessä. Niiden suosiota voisi selittää sillä, että kotieläimet ovat olleet ihmisille tuttuja, jokapäiväisiä, joten niiden mukaan on ollut helppo nimetä muitakin asioita. Myös nykyslangin ihmiseen viittaavissa eläinmetaforissa erityisen suosittuja ovat juuri kotieläimet (Nahkola 1992: 248). Eläinten tuttuuden lisäksi suosioon voi ajatella vaikuttavan jonkinlaisen semanttisen ilmaisuvoiman tai affektin, joka voi liittyä eläimennimeen.

Eero Kiviniemi (1990: 138–140) on esittänyt, että paikannimistössä kuvastuu se arvojärjestys, johon ihminen on eläimet asettanut. Luonnoneläimistä tavallisimpia paikannimissä eivät kuitenkaan ole ne, joilla on ollut suurin taloudellinen merkitys. Tärkeät riista-eläimet, kuten *orava*, *hirvi*, *peura*, *jänis*, *teeri*, *metso* ja *majava* häviävät yleisyydessä *ketulle*, *karhulle*, *mäyrälle*, *käärmeelle* ja *sudelle*. Linnuista yleisimmät ovat *kuikka* ja *kurki*. Kiviniemen mukaan paikannimien yleisimmät eläimet kertovatkin suomalaisesta maailmankuvasta ja eläinten rooleista siinä sekä luontoon liittyvistä uskomuksista. Nimien yleisimmät eläimet ovat tuttuja esimerkiksi kansansaduista. Kaloista yleisimpiä ovat tärkeät pyyntikalat *hauki*, *ahven* ja *särki*. Kalat esiintyvätkin lähinnä vesistönnimissä. Vesialue on nimetty sen mukaan, mitä kalaa siitä on saatu.

Kasvinnimien eläimien yleisyydessä on nähtävissä samanlainen tendenssi kuin pai-

kannimissäkin. Kotieläinten yleisyysjärjestys on kasvinnimissä huomattavan samankaltainen kuin paikannimissäkin. Yleisimmät kotieläimet esiintyvät Kiviniemen mukaan paikannimissä järjestyksessä *hevonen, nauta, lammas, koira, sika* ja *kissa*. Lähes sama järjestys pätee omassa aineistossanikin. Erona on, että kasvinnimissä *lammas* ei ole yhtä suosittu; se tulee vasta *kissan* jälkeen.

Luonnoneläimissä eroa on enemmän. Kuitenkin esimerkiksi *käärme* on yleinen molemmissa nimistöissä. Linnuista *kuikka* ei esiinny kasvinnimissä, mutta *kurki* on *harakan* jälkeen yleisin luonnonvarainen lintu. Myös kasvinnimissä hyötykalat ovat tavallisimpia; suosituin on *hauki*, hieman harvinaisempia ovat *ahven, lahna* ja *lohi*. Nimeämismotivatio onkin samankaltainen kuin paikannimissä.

NIMIEN YHTEYKSISTÄ KASVIEN OMINAISUUKSIIN

HYÖDYTTÖMYYS

Eläinten mukaan on aina ja kaikkialla nimetty sellaisia kasveja, jotka ovat ihmisen kannalta hyödyttömiä (Kolari 1988: 6). Etenkin ihmisen ravinnoksi kelpaamattomat kasvit ovat saaneet eläinaiheisia nimiä. Eläimen nimitys kertoo myös, että kasvi kuuluu luontoon eikä ole viljelty kulttuurikasvi. Eläinten nimiä on käytetty myös halventamaan ja vähättelemään kasvia. Kun kasvi on omistettu koiralle, harakalle, hevoselle tai sialle, on nimeäminen usein pejoratiivista.

Sen sijaan hyötymarjoilla ei ole murteissa eläinaiheisia nimiä. Mansikan, mustikan, vadelman ja puolukan nimitykset ovat vakiintuneita, vaikka vadelmalla ja puolukalla onkin useita äänteellisiä murrevariantteja. Syömäkelvottomat tai ravintona vähän käytetyt ja vähän arvostetut marjat sitä vastoin ovat saaneet runsaasti erilaisia eläinnimiä. Tällaisia marjoja ovat ainakin variksenmarja (*Empetrum nigrum*), sudenmarja (*Paris quadrifolia*), sianpuolukka (*Arctostaphylos uva-ursi*), oravanmarja (*Maianthemum bifolium*), ruohokanukka (*Cornus suecica*) ja juolukka (*Vaccinium uliginosum*). Esimerkiksi variksenmarjaa ja juolukkaa on verrattu mustikkaan ja sianpuolukkaa puolukkaan liittämällä jokin eläimennimitys vertailukohdan nimeen. Variksenmarja saa sellaisia nimiä kuin *harakan-, haukan-, karhun-, kissan-, koiran-, sian- ja sudenmustikka*. Sitä on käytettykin jonkin verran mustikan tapaan, mutta nimet osoittavat, että sitä on pidetty mustikkaa huonompana marjana.

Sudenmarja (*Paris quadrifolia*) ei ole vain huonoa syötävää: se on voimakkaasti myrkyllinen. Usein myrkyllisten kasvien nimessä esiintyy *käärme*. *Käärmeen* ja sen eufemismin *madon* lisäksi sudenmarjan nimissä esiintyvät *harakka, hevonen, hukka, karhu* ja *norsu*.

Eläimennimi voi liittyä myös muuhun ravintokasvia tarkoittavaan sanaan. Useimmiten kyseinen kasvi on sen kasvin näköinen, joka mainitaan nimessä. Esimerkiksi ristikukkaiskasvien (*Brassicaceae*) keltakukkaisia kasveja nimitetään *koiran-, sian-, harakan-, variksen-* ja *varpusennauriksi* tai huopaohdaketta (*Cirsium helenioides*) nimitetään *jänniksen-* tai *pyynkaaliksi*.

Nimettävää kasvia voidaan eläinnimellä verrata myös muuhun kuin ravintokasviin. Punapeippi (*Lamium purpureum*) on *siannokkonen*, koiranheisi (*Viburnum opulus*) on

koiranvaahtera, oravanmarja (*Maianthemum bifolium*) on *lampaankielo*, ratamosarpio (*Alisma plantago-aquatica*) on *harakanlumme* ja peltovalvatti (*Sonchus arvensis*) on *kissanpellava*. Nimetyksen kasvin ulkonäkö on aina samankaltainen kuin perusosan tarkoitteen. Nimitykseen *siannokkonen* voisi liittyä samanlainen motivaatio kuin sen englanninkieliseen nimitykseen *dead nettle* 'kuollut nokkonen' ja saksankieliseen nimitykseen *Taubnessel* 'kelvoton nokkonen'.

Suomessa esiintyvät lukuisat pajulajit on seuraavassa esimerkissä jaettu kansantaksonomisesti kolmeen: »Niitä on hyötypajuja, vesipajuja ja hanahenpajuja» (SMS, Vaala). *Hanhenpajuiksi* kutsutaan ilmeisesti niitä pajuja, joille ei ole hyötykäyttöä.

MUOTO

Useat eläinaiheiset kasvinnimet on annettu kasvin ulkonäön perusteella. Yleisimmin kasvin jonkin osan tunnusomainen muoto on motivoinut nimen, jossa tätä osaa verrataan johonkin eläimen ruumiinosaan. Esimerkiksi lehtien muoto on voinut motivoida eläinaiheisiä nimiä. Pitkulaiset (kasviopillisesti suikeat) lehdet ovat motivoineet 'eläin' + *kieli* -nimiä, kuten *lehmänkieli(heinä)* (*Convallaria majalis*, kielo) tai *koirankieli(heinä)* (useiden, varsinkin vesikasvien nimenä). Herttamaiset eli sydämenmuotoiset ja munuaismaiset lehdet ovat motivoineet nimiä, joilla viitataan hevosen kavioon tai kenkään, esimerkiksi *hevosenkavionkukka* (*Caltha palustris*, rentukka) ja *varsankavio*, *-kenkä* (*Maianthemum bifolium*, oravanmarja). *Hiirenkorvaksi* on nimitetty kasveja, joilla on pienet pyöreähköt lehdet.

Kukkaa tai kukintoa verrataan usein jonkin eläimen silmään. Varsinkin kirkkaanväriset, pyöreät kukat tai kukinnot saavat 'eläin' + *silmä* -nimiä; esimerkiksi *häränsilmä(heinä)* ja *vuohensilmä(kukka)* esiintyvät murteissa monien sellaisten lajien nimissä, joiden kukka on keltainen tai keltavalkoinen, kuten valkovuokko, päivänkakkarat ja sauniot. Pitkät kukintovanat (*Plantago*, ratamot) ja tähkäkukinnot (*Alopecurus*, puntarpäät ja *Phleum*, tähkiöt) ovat antaneet aiheen nimeen *hiirenhäntä(heinä)*. Kevätesikon (*Primula veris*) sarjakukinto on herättänyt erilaisia assosiaatioita; sillä on nimet *harakanvarpaat* ja *lehmännisä* ja *-tissi*. Kukka tai kukinto on motivoinut myös seuraavat nimet: *härän-* ja *koiranmulkkuheinä* (*Silene vulgaris*, nurmikohokki), *siankärsä(heinä/kukka)* (*Achillea millefolium*, siankärsä-mö), *kissannaama* (*Viola tricolor*, keto-orvokki) ja tuttu *kissankäpäälä* (*Antennaria dioica*).

Hierakat (*Rumex*), pujo (*Artemisia vulgaris*) ja maitohorsma (*Epilobium angustifolium*) saavat sellaisia nimiä kuin *hevosenhäntä* (ja sen variantteja) ja *häränhäntä*. Nämä johtuvat kasvien kokonaishahmosta: kaikki ovat kookkaita ja tuuheita ja helposti assosioitavissa hevosen häntään. Karvapehkoa muistuttavina mättäinä kasvavia jakkiä (*Nardus stricta*), lampaannataa (*Festuca ovina*) ja vihvilöitä (*Juncus*) on nimitetty nimillä, jotka viittaavat eläinten karvoihin. Esimerkiksi jakki saa muun muassa nimet *hevontukka*, *hirven-* ja *koirantakku*, *pukinparta* ja *sianharjas*.

Varsi on motivoinut eläinaiheisiä kasvinnimiä vain silloin, kun se on polvekas. Polveen tai jalkaan viittaavia nimiä saavat tattaret (*Polygonum*) ja kurjenjalka (*Potentilla palustris*). Laajalevikkisin on ukontattaren (*P. lapathifolium*) nimi *varsanpolvi(heinä)*. Myös kasvien muut tunnusmaiset osat, kuten hedelmä, juuret ja hahtuvat, ovat voineet aiheuttaa eläinaiheisen nimen.

Kasvi on voitu nimetä paitsi ruumiinosaa myös koko eläintä tarkoittavalla sanalla. Esimerkiksi ulpukkaa (*Nuphar*) on Kymenlaaksossa nimitetty *possoksi* ja Pyhärannassa

▷

porsaaksi. Kasvupaikan mukaan on puhuttu *meri-*, *järvi-* ja *jokiporsaista*. Nimet tulevat ulpukan hedelmistä, joita lapset ovat leikeissään pitäneet sikoina.

Eläimennimi voi liittyä myös esineeseen. Esimerkiksi kellojen (*Campanula*) ja kurjenpolvien (*Geranium*) kukkia on verrattu hattuun tai lakkiin ja ne on omistettu harakalle tai pääskyselle: kukan on ajateltu sopivan linnuille hatuksi. Yleisimmin *Campanula*-suvun kukkien muotoa on verrattu kuitenkin kelloon. Tämän suvun kukat ovat saaneet kansankielessä runsaasti 'eläin' + *kello* -nimiä. Näiden nimitysten pohjalta on luotu kasvisu-
vun virallisetkin nimet.

Poimulehden (*Alchemilla*) laskokselliset lehdet ovat aiheuttaneet sellaisia nimiä kuin *hiirenhame*, *-hamonen*, *-helma* ja *harakanhame(heinä)*. Ylösalaisin käännettynä lehti muistuttaa hametta. Poimulehden muita kansankielisiä nimiä ovat muun muassa *huoranhame*, *juomakuppi*, *ryppylehti* ja *vanhanpiianlehti* (Kurtto 1995: 108).

KOKO

Nimessä esiintyvä eläin voi kertoa myös kasvin koosta. *Hevonen*, *härkä* (joskus myös *lehmä*), *karhu* ja harvinaisemmat *peura* ja *norsu* kertovat usein kasvin suuresta koosta. *Norsu* esiintyy aineistossa vain kerran: Saarijärvellä *norsumarja* tarkoittaa sudenmarjaa (*Paris quadrifolia*). Vastaavasti *hiiri*, *kissa* ja *lintu* ilmaisevat melkein aina pienuutta, siroutta ja hentoutta.

Monesti kasvin kokoa verrataan eläimen avulla johonkin toiseen samansukuiseen tai ainakin samannäköiseen kasviin. Aineistosta saadut esimerkit todistavat osaltaan tällaisesta vertailuun perustuvasta nimeämisestä. Niinpä *hevosenkellosta* (*Campanula persicifolia*, kurjenkello) on sanottu, että »hevosenkello on niinkun hyvin kookas kissankello» (SMS, Renko), ja *hiirenristaa* (*Vicia cracca*, hiirenvirna) on luonnehdittu näin: »Kurjerrista isompi, se hiirerrista piäni vaan» (SMS, Ruovesi). Esimerkiksi juolukan (*Vaccinium uliginosum*) nimet *hevosenjuolukka*, *-klopo*, *-marja*, *-mustikka* ja *hevosmarja* kertovat marjan koosta nimenomaan mustikkaan verrattuna. Juolukka kuuluu mustikan kanssa samaan kasvisukuun, mutta on sitä suurempi; myös marjat ja lehdet ovat suuremmat kuin mustikalla (Relve 1995: 17). Englannin kielessä sama ilmaistaan selvemmin adjektiivilla käyttämällä: kun mustikka on *bilberry*, *whortleberry*, niin juolukka on *great bilberry*, *big whortleberry* (Ojanen 1983: 65). Kelloissa (*Campanula*) kokovertailu näkyy siten, että kurjenkellon (*C. persicifolia*) nimissä on selvästi suurempia eläimiä kuin kissankellon (*C. rotundifolia*) ja harakankellon (*C. patula*). Kurjenkellon nimissä esiintyvät *hevonen*, *härkä*, *lehmä* ja *peura*, kun taas kissankellon nimissä on *hiiri*, *kissa* ja *lintu*.

KÄYTTÖTARKOITUS

Eläinaiheinen kasvinnimi on voinut syntyä kasvin kolmen erilaisen käyttötavan pohjalta: eläinten tai ihmisten lääkintä, eläinten ravinto ja ruokinta sekä loisten ja muiden haitallisten eläinten torjunta.

Kun nimessä esiintyy sekä eläimennimi että taudin nimitys, on helppo päätellä kasvia käytetyn mainitun eläimen ja taudin hoitoon. Yleinen nimi on *hevosennori* variantteineen. *Nori* tarkoittaa Pohjois-Suomessa hevosen pääntautia, yskää ja kaakkois- ja savolaismurteissa sekä Kymenlaaksossa lehmän utaretulehdusta (SSA). Kansanomaisesta lääkinnäs-

tä kertoo esimerkki *heponorista* (*Actaea spicata*, mustakonnanmarja): »Ku kuivaa hevo-
sest pinnan, nii sillon on (tautina) nor ja lyöp kitalajem mustaks. Silloi annetaa tät hepo-
norii lääkkeeksi» (SMS, Jaala). Vastaavasti *hevosennorihinästä* (*Paris quadrifolia*, su-
denmarja) on sanottu: »Tää on nys sit hevosennorihinää; kuh hevosess on nori, nii siit
täst laitetaa rohtoo» (SMS, Iitti). Muita mahdollisia kasvinnimissä esiintyviä tauteja ovat
riisi ja hökä eli yskä, ja toinen lääkittävä eläin nimissä on lehmä.

Signatuurioppi tarkoittaa uskomusta, jonka mukaan kasvin muoto kertoo, mitä sillä
voi lääkittää. Jos kasvilla on esimerkiksi sydämenmuotoiset lehdet, sillä voidaan opin mu-
kaan parantaa sydänvaivoja. Kasvin signatuuriopin mukaisesta käytöstä on kyse, kun
maariankämmekän juurta on käytetty norin, tässä tapauksessa lehmän utaretulehduksen,
hoitoon. Maariankämmekän juurimukulat muistuttavat lehmän utareta, mistä on saatu
nimet *lehmänudarheinä* ja *-utareheinä*.

Syyläjuuri (*Scrophularia nodosa*) on saanut sika-aiheiset nimensä *siannokkonen* ja
sianyrtti sikojen lääkitsemisen lisäksi siitä, että kasvilla on hoidettu myös sikotautia. Sekä
taudin että sen lääkkeeksi käytetyn kasvin nimessä on sama eläin myös seuraavassa se-
lityksessä, joka liittyy koiranheisipuuhun (*Viburnum opulus*): »Kun lapsissa on koirariis,
eivät lapset opi kävelemään. Tauti paranee kun lapsia kylvetetään koiriheispuu-vastoilla»
(SMSA, Ruokolahti 1935). Sitaatissa esiintyvä *koirariisi* on yksi D-vitamiinin puutteesta
johtuvan riisitaudin nimityksistä. Taudin näkyvimpiä oireita ovat länkisääret tai pihtikintut,
joita on verrattu koiranpennun vaappuvaan kävelyyn tai vanhan koiran vääntyneisiin taka-
jalkoihin. Toisaalta karjalais-vepsäläisellä alueella on koira epäilty taudin aiheuttajaksi.
Koiranheittä onkin käytetty itämerensuomalaisten kansojen keskuudessa riisitaudin hoi-
toon, koska sen nimessä on taudin aiheuttajan nimi (Ojanen 1986: 13–18.)

Keski-Euroopan kielissä kasveja on nimetty niitä syövien eläinten mukaan (Kolari
1988: 6), ja myös Suomessa nimiä on annettu tämän motivaation pohjalta. Nimiin ovat
päässeet lähinnä kotieläimet. Esimerkiksi pihatatar (*Polygonum aviculare*) on saanut sel-
laisia nimiä kuin *kanannurmi*, *-ruoho* ja *sianruoho* ja kiertotatar (*Fallopia convolvulus*)
sellaisia kuin *sianhumala*, *-pellava*, *-tattari* ja *sikohumala*. Ainakin pihatattaren versoja
on syötetty sioille, kanoille ja hanhille (Hinneri ym. 1986: 232). Tämän motivaation poh-
jalta syntyneissä nimissä esiintyy ainoastaan yksi luonnonvarainen eläin, kurki, isokarpa-
lon (*Vaccinium oxycoccos*) nimissä *kurjenkarpalo*, *-marja* ja *-puola*. Kurjen on uskottu
syövän karpaloita, vaikka ne eivät olekaan sille kovin tärkeää ravintoa (Relve 1995: 23).
Sama aihe esiintyy muissakin kielissä, esimerkiksi venäjän *žuravika*, ruotsin *tranbär* ja
englannin *cranberry* (Ojanen 1983: 44).

Myös haittaeläinten torjunta voi näkyä nimissä. *Koiruoho* on murteissa yleinen Arte-
misia absinthiumin nimi, ja se kertoo kasvin käyttötarkoituksesta eli koiden karkotukses-
ta. Koiden lisäksi sen sanotaan tehoavan luteisiin, kirjatäihin ja jopa rottiin (Kurtto 1995:
282). Luteita on häädetty myös peltotaskuruohon (*Thlaspi arvense*) ja laukkujen (*Rhinant-
hus*) avulla. Siitä nimet *luteenruoho* ja *-kukka*.

KASVUPAIKKA JA KUKINTA-AIKA

Myös kasvin kasvupaikka ja jopa kukinta-aika ovat sellaisia ominaisuuksia, jotka ovat
voineet motivoida eläinaiheisia nimiä. Kasvupaikka on tunnusomainen motivaation läh-
de sammakko- ja varsinkin kala-aiheisille nimille. Sammakko- ja kala-aiheisia nimiä saa-
▷

neet kasvit kasvavat joko vedessä tai kosteilla paikoilla. Esimerkiksi kosteiden rantojen kasvilla rentukalla (*Caltha palustris*) on sellaisia nimiä kuin *ojakonnahehti*, *sammakonkukka(nen)*, *-rentukka*, *hauen-*, *lahnan-*, *lohen-* ja *vimmankukka* sekä *lahnaheinä* ja vielä vesilinnun nimen sisältävä *sorsankukka*.

Monesti kasvinnimessä on se kalalaji, jota kasvin kasvupaikasta saa parhaiten pyydettyä. Siten *ahvenruohosta* (*Ranunculus* tai *Potamogeton* -sukujen lajit) on sanottu: »Järvessä ko on semmosta ahaverruohoo niin siitä paikasta saa parraiten kallaa» (SMS, Reisjärvi). *Lahnakukkaa* (*Caltha palustris*, rentukka) taas on selitetty niin, että »itekullae kalalla o omat kukkasa nin kul lahnalla lahnankukat» (SMSA, Rautalampi, 1928).

Monet sellaiset kasvit, joiden nykyinen virallinen nimi kertoo märestä kasvupaikasta, ovat saaneet runsaasti kala-aiheisia nimiä. Tällaisia ovat ainakin järvisätkin, rantaminttu ja vesitatar. Lisäksi lumpeella ja ulpukalla on paljon kala-aiheisia nimiä. Tällaisen nimen taustalla voi olla myös kasvin kukinta-ajan ja kalan kutemisajan yhdistäminen. Niinpä *lahnankukasta* (*Caltha palustris*, rentukka) on mainittu, että se »kukkii kul lahna alakaa liikkumaar ruveta» (SMSA, Karstula, 1934). Myös rentukkaa tarkoittavasta *vimmankukasta* on sanottu samaan tapaan: »Vimmankukkaset kukkivatten kuv vimmat kutevat» (SMSA, Vehkalahti, 1935).

Käen kasvinnimessä on sanottu kertovan varhaisesta kukinta-ajasta (Kolari 1988: 7). Ainakin Englannissa on näin: vähintään kymmentä eri kasvia kutsutaan siellä nimellä *cuckoo-flower*, mikä merkitsee sitä, että kasvi kukkii, kun käki alkaa kukkua (Gledhill 1985: 3). Suomessa tämän ominaisuuden mukaan on annettu nimiä ehkä vain käenkaalille (*Oxalis acetosella*). Sillä on sellaisia kansankielisiä nimiä kuin *käenkaali*, *-kakko*, *-kakku*, *-kukka* ja *-leipä*. Sen varhainen kukinta on yhdistetty käen kukkumiseen; ehkäpä käenkaalin on nimen perusosien mukaan vielä ajateltu olevan hyvää syötävää kädelle.

ELÄIMEN ESIINTYMINEN KASVIN YHTEYDESSÄ

Mehiläisiä tai ampiaisia tehokkaasti houkuttelevat kasvit ovat herkästi saaneet nimensä kyseisestä ominaisuudesta. Esimerkiksi ojakellukan (*Geum rivale*) nimiä *ampiaisheinä*, *ampiaisukukka* ja *mehiläiskukka* selitetään seuraavasti: »Tätä sannoit ampiaisekukaks, ampiaist ain pyrräsiit nois kukis» (SMS, Taipalsaari); »Ampijaiset usjast ovat näis ja sen tähe sanotaa ampijaiskukiks» (SMS, Jääski); »Kum mehiläinen siinä on niin seom mehiläiskukka» (SMSA, Laukaa 1928). Nimet ovat aina *kukka-* tai *heinä-*loppuisia, määriteosana on *ampiainen*, *mehiläinen*, *hörhiläinen*, *neuliainen* tai *vaapsahainen* tai jokin niiden murrevariantti. Saman motiivin pohjalta ovat leinikit saaneet sellaisia nimiä kuin *kärpäsenkukka*, *kärpäsheinä* ja *-kukka*.

KANSANETYMOLOGIAT JA ÄÄNTEELLISET SEKAANNUKSET

Eläinaiheinen kasvinnimi on voinut syntyä myös kansanetymologisesti äänteellisen sekaannuksen tai muuntelun kautta. Kaikki seuraavat sanat tarkoittavat murteissa sekä angervoa että ankeriasta: *anger*, *angeri* ~ *ankeri*, *angeria* ~ *ankeria*, *angeriainen* ~ *ankeriainen*, *angerias* ~ *ankerias*, *angerma*, *angerva*, *angervo*, *ankerainen* ja *ankero*. SMS to-

teaa, että »*anger-* ja *anker-*alkuiset sanat [ovat] kietoutuneet toisiinsa paitsi äänneopillisista myös kansanetymologian pohjalta selittyvistä syistä». Monet näistä sanoista esiintyvät mesiangervon (*Filipendula ulmaria*) nimissä. Milloin jokin edellä mainittu sana liittyy määriteosana kasvia tarkoittavaan perusosaan, sen voi katsoa tarkoittavan nimenomaan ankeriasta (eläintä). Tällaisia nimiä ovat muun muassa *angerinkukka*, *angermanheinä*, *angervankukka*, *ankereenheinä*, *ankeriaanheinä* ja *ankeriankukka*. Laajalevikkisimmät nimet ovat *anger-* ja *ankeriasheinä*. Lisäksi mesiangervolla on kaksi ankka-aiheista nimeä, *ankanlehti* (Suomusjärvi ja Karjalohja) ja *ankanruoho* (Kisko). Myös nämä on muodostettu äänteellisen muuntelun kautta. Mesiangervolla on nimittäin myös lukuisia muita *ank-*alkuisia nimiä, kuten *ankraiska*, *ankraisma*, *ankrihma*, *ankrismu* ja *ankroismu*.

Kansanetymologia selittää myös suomalaisittain perin eksoottisen *kamelin* esiintymisen kasvinnimistössämme. Nimitykset *kamelinteeheinä* ja *kamelinkukka* on saatu *Matricaria*-suvun kasvien nimityksestä *kamomillakukka* tai *-saunio*.

Peltohatikan (*Spergula arvensis*) nimitys *härkäheinä* (Koski Hl., Vehkalahti, Heinjoki, Nurmes, Luhanka, Joutsa) johtuu todennäköisesti kasvin yleisestä kansanomaisesta nimityksestä *härkinheinä*, joka tulee kasvin oksantyvikiehkuran ja härkkimen rakenteen yhtäläisyydestä (Hinneri ym. 1986: 240, Kurtto 1995: 42).

Lillukkaa (*Rubus saxatilis*) on Uudellamaalla kutsuttu *ämmänlillukaksi* (Hinneri ym. 1986: 62). Enimmäkseen Hämeessä käytetään lillukasta sellaisia nimiä kuin *hämähilikka*, *-hillukka*, *hämähillikka*, *-hillukka*, *hämähäkinhillikka* ja *-lillukka*. *Hämähäkki* tulee hämäläisiin nimiin luultavasti sekaannuksesta Uudenmaan murteiden *ämmän* kanssa. Syyksi *hämähäkin* esiintymiselle lillukan nimissä on vaikea ajatella mitään kasviin liittyvää ominaisuutta. Sen sijaan *ämmällä* voisi olla samanlainen pejoratiivinen funktio kuin monilla eläinaiheisilla nimilläkin.

NIMIEN IÄSTÄ

Eläinaiheisten luonnonkasvien nimien ikäämiseksi etsin suomalaisille nimille vironkielisiä vastineita, lähteenä Gustav Vilbasten postuumi teos *Eesti taimenimetused* (1993), johon on koottu runsaasti erilaisissa kasvioissa ja muissa kirjallisissa lähteissä sekä murteissa esiintyviä nimiä. Muista lähisukukielistä ei ole saatavissa yhtä kattavaa aineistoa, joten ne jäävät tarkastelun ulkopuolelle.

42 eri kasvilla on vähintään yksi yhteinen kansankielinen nimi suomessa ja virossa. Monilla kasveilla on useampiakin, esimerkiksi *Maianthemum bifolium* ja *Empetrum nigrum* -lajeilla esiintyy virossa ja suomessa samoja toisintonimiä. *Maianthemum bifolium* -lajin yhteiset viron- ja suomenkieliset toisintonimet ovat *jänesemari* – *jäniksenmarja*, *lambakeel* – *lampaankieli*, *linnumari* – *linnunmarja*, *oravamari* – *oravanmarja* ja *varsakabja* – *varsankavio* ja *Empetrum nigrum* -lajin *arakamarjad* – *harakanmarja*, *karumarjad* – *karhunmarja*, *karumustikad* – *karhunmustikka* ja *varesemari* – *variksenmarja*.

Veli Kolari (1988: 6) on esittänyt, että kasvin ominaisuuksista motivoituvat nimet, kuten juuri eläinaiheiset nimet, ovat syntyneet vasta myöhäiskantasuomen jälkeen. Se, että suomessa ja virossa esiintyy näin paljon yhteisiä nimiä, kertoo kuitenkin toista. Todennäköisesti monet eläinaiheiset nimet ovat vanhempia kuin on oletettu ja yhteistä alkuperää. Toinen vaihtoehto on tietenkin, että nimet olisivat myöhempää lainaa puolin tai toisin.

▷

Kolmas vaihtoehto on, että nimet ovat muodostuneet samanlaisiksi saman motivaation pohjalta. Osa nimistä voi tietysti olla käännöslainoja germaaniselta taholta. Suomeen ne olisivat voineet tulla ruotsista ja viroon alasaksasta.

Erittäin laajalevikkisiä nimiä viron murteissa ovat *koerputk* – suom. *koiranputki*, *seapohlad* – suom. *sianpuola*, *-puolukka*, *koirohi* – suom. *koiruoho*, *kollane (h)iire(h)ernes* (*Lathyrus Pratensis*) – suom. *(keltainen) hiirenherne*, *(h)iire(h)erne(d)* (*Vicia cracca*) – suom. *hiirenherne*, *seaharjas* – suom. *sianharjas*, *kurepõlv* (yleinen Potamogeton lapathifolium -lajin nimenä Etelä-Virossa) – suom. *kurjenpolvi*, *linnumari (-marja)* – suom. *linnunmarja* ja *hanepaju* – suom. *hanhenpaju*.

Virossa nimet ovat usein monikkomuodossa, kuten *ärjasilmad* (*Anemone nemorosa*), *seapohlad* (*Arctostaphylos uva-ursi*) tai *kurekellad* (*Campanula patula* ja *rotundifolia*). Monikkoa käytetään johdonmukaisesti niistä kasveista, jotka kasvavat tiheinä ryhminä (Vilbaste 1993: 78). Suomessa nimet ovat aina yksikössä.

Täydellisten vastineiden lisäksi virosta löytyy nimiä, jotka vastaavat suomenkielisiä merkitykseltään, mutta eivät etymologisilta ainesosiltaan. Ensinnäkin nimessä esiintyvä eläimennimi voi olla etymologisesti eri alkuperää, esimerkiksi *vuohensilmä* on *kitsesilmä*, *kissankello katsikellad* tai *lahnaheinä* on *latikehain*. Toisaalta perusosa voi olla erilähtöinen, esimerkiksi suomen perusosaa *kukka* vastaa virossa usein *lill*. Nämä nimet ovat mahdollisia käännöslainoja.

Virolaisten nimien motivaatiota selitetään usein samalla tavoin kuin itse olen selittänyt suomalaisten nimien motivaatiota. Osa selityksistä on kansan parista poimittuja, kuten omassa aineistossanikin, ja osan Vilbaste selittää itse. Esimerkiksi rentukan nimitystä *latikehain* perustellaan kielenoppaan antamalla esimerkillä: »Latikad koevad siis kui latiklill õitseb» (mts. 216). *Thlaspi arvense* -kasvin (*lutikarohi*) käytöstä annetaan esimerkki: »Lutikarohtu tarvitakse lutikate vastu» (mts. 175). *Potamogeton natans* -kasvin lehdistä taas sanotaan, että ne ovat kuin uivia koiran kieliä, lehdet makaavat veden pinnalla (mts. 495). Suuri osa virolaisista kasvinnimistä onkin yhdennäköisyyteen perustuvia, ja nimenomaan näissä on eläinnimiä (mts. 61).

KANSANKIELISISTÄ NIMISTÄ VAKIINTUNEEKSI TERMISTÖKSI

VIRALLISEN NIMISTÖN LUOMINEN

Kasvinnimien vakiinnuttamisessa on tärkein rooli ollut Elias Lönnrotilla. Hänen laatimassaan Suomen ensimmäisessä varsinaisessa kasviossa *Flora Fennicassa* (1860) kasvit saivat ensi kertaa suomenkielisen virallisen nimen. *Flora Fennicassa* on yli tuhat nimeä. Teoksen laatimistyöhön ryhtyessään Lönnrotilla oli käytettävissä muutamia aeimmin julkaituja teoksia, joihin oli koottu kasvinnimiä. Näistä tärkeimmät olivat Elias Tillandzin *Catalogus plantarum* (1673) ja H. A. Reinholmin nimiluettelo *Suomalaisia Kasvu-Nimejä* (1850). *Catalogus plantarum* on ensimmäinen suomalainen kasvitieteellinen julkaisu. Siinä on esitelty Turun ja sen lähiympäristön kasveja, yhteensä yli viisisataa lajia. Teoksessa on esitetty 365 kasvilajille myös suomenkieliset nimet, joista osa on Tillandzin itsensä seipittämiä, mutta useimmat ovat kansan käyttämiä. Reinholmin teos sisältää hänen itsensä ja

avustajien keräämiä nimiä yli sadalta paikkakunnalta. (Suhonen 1936: 2–3.) Lönnrotin työn vaikeus oli siinä, että toisilla kasveilla oli runsaasti toisintonimiä ja toisilla ei ollut nimeä lainkaan. Jos kasvilla oli runsaasti toisintonimiä, Lönnrot valitsi niistä jonkin vi-ralliseksi nimeksi tai muokkasi murteellisten nimen pohjalta uuden.

Lönnrotin jälkeisiä kasvinnimistön kehittäjiä ovat olleet etenkin A. J. Mela ja Il-mari Hiitonen. Melan koulukasvio ja kasvioppi ilmestyivät useina painoksina vuosina 1877–1906. Mela sepitti lähinnä koriste- ja hyötykasvien nimiä suosien käännösperäisiä yhdysnimiä. Hiitosen Suomen kasvio ilmestyi vuonna 1933. Sitä varten Hiitonen joutui luomaan pari sataa uutta sukunimeä lähinnä satunnaistulokkaille ja uusille koristekasveille. Hiitosen jälkeen ei ole juurikaan ollut tarvetta uusien sukunimien luomiseen. (Kolari 1988: 9–11.)

Lönnrot on vakiinnuttanut ainakin seuraavat kansankieliset eläinaiheiset nimet esittä-mällä ne kasviossaan: *häränkieli* (*Anchusa officinalis*), *karhunputki* (*Angelica sylvest-ris*), *kissankäpälä* (*Antennaria dioica*), *sianpuolukka* (*Arctostaphylos uva-ursi*), *koiruoho* (*Artemisia absinthium*), *harakankello* (*Campanula patula*), *kissankello* (*Campanula ro-tundifolia*), *variksenmarja* (*Empetrum nigrum*), *kurjenmiekkä* (*Iris pseudacorus*), *oravan-marja* (*Maianthemum bifolium*), *käenkaali* (*Oxalis acetosella*), *kurjenjalka* (*Potentilla palustris*), *hevonhierakka* (*Rumex longifolius*) ja *hiirenvirna* (*Vicia cracca*). Eräiden Lönn-rotilla esiintyvien nimien asu poikkeaa hieman nykyisestä, esimerkiksi *kurjen*-alkuiset nimet ovat aina asussa *kuren*-, *sianpuolukka* on asussa *punainen sianmarja* ja *koiruoho* on *koimaruna*. Pääasia kuitenkin on, että eläinaihe on sama. Sekin, että kaikkien näiden kasvien tieteellinen nimi eroaa merkityksestään vastaavasta suomalaisesta nimestä täy-sin, todistaa sen puolesta, että näiden kohdalla Lönnrot nojasi vain olemassa oleviin kan-sankielisiin nimiin. Osa kasvien nimistä on samamerkityksisiä myös ruotsissa: *oravan-marja* – *ekorrbar*, *variksenmarja* – *kråkbär*, *kissankäpälä* – *kattfot* ja *koiruoho* – *malört*.

Useimmiten Lönnrot valitsi kansankielessä yleisimmän nimen kasvioonsa. Monilla kasveilla kuitenkin on ollut useita eläinaiheisia nimiä, esimerkiksi *variksenmarjalla*, *sian-puolukalla*, *kurjenjalalla* ja *oravanmarjalla*. Näistä ainakin sianpuolukalle ja oravanmar-jalle on valittu murteissa yleisin nimitys. Kaikilla nimillä ei ole aineistossani laajaa levik-kiä: *häränkieli* tavataan vain Suoniemeltä, *karhunputki* Viljakkalasta ja Kangasniemeltä (asussa *kouonputki* Kurusta) sekä *kurjenmiekkä* Säkkijärveltä, Ruokolahdelta, Puumalasa-ta ja Laukaasta.

Kuitenkaan aina Lönnrot ei valinnut kansankielessä yleisintä eläinaiheista nimeä vi-ralliseksi nimeksi. Esimerkiksi *Oxalis acetosella* -lajin nimen *käenkaalin* Lönnrot on valin-nut erilaisten eläinaiheisten nimien joukosta. Lajilla on kansankielessä useita hiiri-, jä-nis-, kettu-, lintu- ja käkiäiheisiä nimiä, kuten *hiirenkakkara*, *jäniksenleipä*, *ketunleipä*, *linnunleipä* ja *käenkakko*, *-kakku* ja *-kukka*. Kettuaiheisilla nimillä on laajin levikki. Jänis-aiheiset nimet ovat olleet käytössä Kaakkois-Suomessa, kaakkoismurteiden alueella ja nii-den rajalla. Lintuaiheisilla nimillä ei ole yhtenäistä levikkiä. Se, että nimeksi on valittu juuri *käenkaali*, on yllättävää. Aineistoni mukaan lajia kutsutaan *käenkaaliksi* vain Ky-missä. Nykyään käenkaalille esitetään kuitenkin rinnakkaisnimeksi useissa kasvioissa *ketunleipä*.

Kansankielessä esiintyneiden *kissan*- ja *harakankellon* lisäksi Lönnrot vakiinnutti Campanula-suvun kasveille nimet *kurjenkello* (*C. persicifolia*), *hirvenkello* (*C. cervica-ria*), *peurankello* (*C. glomerata*), *varsankello* (*C. trachelium*) ja *vuohenkello* (*C. rapuncu-*

loides). Aineistoni mukaan näistä *kurjen-* ja *peurankello* esiintyvät myös kansankielessä, mutta eri lajien niminä; jälkimmäisestä tosin on vain yksi nimitieto.

Eläinaiheisista putkikasvien nimistä Lönnrot vakiinnutti kansankieleen perustuvan *karhunputken* lisäksi *vuohenputken* (*Aegopodium podagraria*), *hukanputken* (*Aethusa cynapium*) ja *sorsanputken* (*Sium latifolium*). Vuohenputken aiheen Lönnrot on saanut lajin tieteellisestä nimestä. Yllättävästi *Anthriscus sylvestris* -laji on Flora Fennicassa *idänkirveli*. Nimi *koiranputki* kyllä esiintyy kasviossa, mutta *Cherophyllum prescotii* -lajin nimenä. A. J. Mela vaihtoi sittemmin näiden lajien nimet keskenään.

Eräät Lönnrotin antamista kansankieleen pohjautuvista nimistä ovat saaneet väistyä myöhemmin: nykyinen *pihasaunio* (*Matricaria matricarioides*) oli Lönnrotilla *vuohen saunio*, *peltosaunio* eli *saunakukka* (*Tripleurospermum inodorum*) oli *harakanhattu*, *pihatatar* (*Polygonum aviculare*) oli *siantatar* ja *kiertotatar* (*Fallopia convolvulus*) oli *kantatar*. Vaikuttaa siltä, että Lönnrot halusi antaa eri tatarkasveille sarjan eläinimiä kellojen ja putkien tapaan. Edellisten lisäksi hän antoi *Polygonum persicaria* -lajille nimen *hanhentatar*.

Nimet *häränsilmä*, *hiirenhätä*, *koirankieli* ja *pukinparta* esiintyvät yleisesti kansankielessä tarkoittaen useita eri lajeja. Lönnrot vakiinnutti nimen *hiirenhätä* lajille *Myosurus minimus*, *koirankieli* lajille *Cynoglossum officinale* ja *pukinparta* lajille *Tragopogon pratensis*. Nimet ovat käännöksiä tieteellisistä nimistä, ja ne ovat toimivia, koska ne vastaavat kasvin ulkonäköä aivan kuten kansankielessäkin. Sen sijaan *häränsilmä* on vakiinnutettu jostakin muusta syystä *Hypochoeris maculata* -lajille. Lajin kukinto on kyllä samannäköinen kuin monien muidenkin kasvien, jotka murteissa saivat *häränsilmä*-nimiä.

Monia muitakin eläinaiheita Lönnrot suomensi lajien tieteellisistä nimistä käyttäen mallina kansankielistä systeemiä. Suomennetutkin nimet noudattavat rakennetta genetiivimuotoinen eläinnimi + 'kasvi' tai 'esine'. Ainakin nimien *jänönsara* (*Carex leporina*), *karhunlaukka* (*Allium ursinum*), *kiurunkannus* (*Corydalis*) ja *käenkukka* (*Lychnis flos-cuculi*) aiheet on saatu tieteellisistä nimistä: *leporina* 'jäniksen kaltainen', *allium* 'sipuli', *ursinum* 'karhun kaltainen', *corydalis* 'leivosen eli kiurun töyhtö' ja *flos-cuculi* 'käenkukka'. Nimi *kurjennokka* (*Erodium cicutarium*) ei tule suoraan tieteellisestä nimestä. *Erodium* merkitsee haikaraa ja viittaa hedelmien muotoon. Haikara ei esiinny suomalaisissa kasvinnimissä, joten Lönnrot muutti eläimen kurjeksi, joka taas on niissä yleinen.

Lönnrot käänsi nimiä myös ruotsista. Ainakin seuraavat nimet on muodostettu ruotsin mallin mukaan: *jänönapila* (*Trifolium arvense*) ru. *harklöver*, *vuohennokka* (*Scutellaria*) ru. *getnos*, *karhunheinä* (*Tofieldia pusilla*) ru. *björnbrodd* ja *koiranruoho* (*Dactylis glomerata*) ru. *hundäxing*. Sittemmin *karhunheinästä* on tehty *karhunruoho* ja *koiranruohosta* *koiranheinä*. Aivan kaikille Lönnrotin luomille nimille ei löydy suoraa esikuvaa kansankielestä, latinasta tai ruotsista. Täysin oppitekoisilta vaikuttavat esimerkiksi *hirvenjuuri* (*Inula*) tai *käenrieska* (*Gagea*). Nekin ovat kuitenkin rakenteeltaan suomen mallin mukaisia.

Myös A. J. Mela käytti tieteellisiä nimiä hyväkseen luodessaan eläinaiheisia nimiä kasveille. *Hiirenohra* on suora käänнос: kasvin sukunimi *Hordeum* merkitsee 'ohraa' ja lajinimi *murinum* 'hiiren'. Nimi on suomen järjestelmän mukainen, sillä aineistossani ruiskattaralla (*Bromus secalinus*) on samankaltainen nimi: *hiirenruis*. Väljemmin latinalaisiin nimiin pohjautuvat *kimalaisorho* (*Ophrys insectifera*) ja *käärmeenpistoyrtti* (*Vincetoxicum hirundinaria*). *Insectifera* tarkoittaa 'hyönteistä muistuttavaa' ja se selittyy

kukkien ulkonäöstä. Vincetoxicum taas tarkoittaa 'myrkynvoittajaa'. Muita Melan kasviossaan käyttöön ottamia nimiä ovat *käärmeenlaukka* (*Allium scorodoprasum*), *pukinjuuri* (*Pimpinella saxifraga*) ja *tikankontti* (*Cypripedium calceolus*). *Käärmeenlaukka* on varmaankin luotu Lönnrotin *karhunlaukan* mallin mukaan. *Tikankontti* oli Lönnrotilla *käenvirsu*. Molemmat nimet perustuvat kukan ulkonäköön, mutta Lönnrotin versio on lähempänä tieteellistä nimeä: lajinnimi *calceolus* tarkoittaa latinassa pientä kenkää (Hinneri ym. 1986: 113). Lisäksi Mela vakiinnutti kansankielisen *koiranheiden* *Viburnum* opuluksen nimeksi; Lönnrotilla se on pelkkä *heisi*.

Ilmari Hiitonen puolestaan on kääntänyt ja vakiinnuttanut seuraavat nimet: *lampaanata* (*Festuca ovina*), *koiranruusu* (*Rosa canina*) ja *konnaleinikki* (*Ranunculus sceleratus*). Eläinaiheet on saatu tieteellisistä nimistä (*koiranruusussa* myös nimen perusosa). Kansankielessä lampaannadalla on hirviaiheisiä nimiä. Sitä on kutsuttu *hirvennurmeksi* lähinnä Pohjois-Karjalan pohjoisosissa, Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa, Peräpohjolassa ja Vermlannissa ja *hirventakuksi* Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Lisäksi Hiitonen on sepittänyt nimen *riekonmarja* (*Arctostaphylos alpina*). Nimen on selitetty tulevan siitä, että riekko syö kasvin marjoja (esim. Ojanen 1983: 57). Ilmeisesti nimi ei kuitenkaan ole esiintynyt kansankielessä.

Uudempiä eläinaiheisiä nimiä ovat *jänönsalaatti* (*Mycelis muralis*), *jänönvihma* (*Cytisus scoparius*), *karhunköynnös* (*Calystegia sepium*), *karhunvatukka* (*Rubus fruticosus*), *kissankita* (*Chaenorhinum minus*), *kanadankoiransilmä* (*Conyza canadensis*), *sikoangervo* (*Filipendula vulgaris*) ja *vuonankaali* (*Valerianella locusta*). Useimmat näistä kasveista ovat harvinaisia tai satunnaistulokkaita Suomessa. Esimerkiksi karhunvatukka kasvaa vain Ahvenanmaalla ja kanadankoiransilmä on uusi tulokas, joka kasvaa vain etelässä ja rannikoilla.

VIRALLISTEN JA KANSANOMAISTEN NIMIEN ELÄIMET

Kun verrataan virallisia eläinaiheisiä nimiä kansankielisiin, huomataan, että niissä esiintyvät osin eri eläimet kuin kansankielessä. *Tikka*, *kiuru*, *riekko* ja *kimalainen* esiintyvät vain virallisissa nimissä: *tikankontti* (*Cypripedium calceolus*), *kiurunkannus* (*Corydalis*), *riekonmarja* (*Arctostaphylos alpina*) ja *kimalaisorho* (*Ophrys insectifera*). Toisaalta kansankielessä esiintyy huomattavasti useampia eläinlajeja kuin virallisissa nimissä. Sellaisia maaeläimen nimityksiä, jotka eivät ole päässeet virallisiin nimiin, ovat *lehmä* ja *mulli*, *ankka* ja *mato*. Vain kansankielisissä nimissä esiintyvät linnuista *pöllö*, *kyyhkyinen*, *varpunen*, *pääskynen*, *pyy*, *peipponen* ja *haukka*, hyönteisistä ja pikkueläimistä *kirppu*, *mehiläinen* ja *ampiainen*, *täi*, *kärpänen*, *lude*, *hapsenkakkainen*, *hämähäkki* ja *hyttynen* sekä kaloista *lahna*, *lohi*, *vimpa*, *särki*, *ankerias* ja *hauki*. Hyönteisistä ja muista pikkueläimistä on viralliseen nimeen päässyt vain *koi* ja kaloista vain *ahven*. Luonnollisesti myös eksoottiset eläimet, *leijona*, *kameli* ja *norsu*, puuttuvat virallisista nimistä. Edellä luetellut eläimennimet, jotka eivät ole päässeet virallisiin nimiin, ovat tosin melko harvinaisia kansankielessäkin. Lisäksi ainakin *ankka*, *hämähäkki* ja *kameli* esiintyvät kansankielen nimissäkin ainoastaan kansanetymologisista syistä. Virallisten nimien yleisimmät eläimet ovat kurki ja koira. Kansankielisten nimien yleisimmät eläimet hevonen ja nauta ovat virallisissa nimissä huonosti edusteilla.

▷

LOPUKSI

Suurella osalla kasvinnimiä eläimennimi kertoo, että kasvi on ihmiselle hyödytön. Eläinten mukaan ei ole nimetty ravintokasveja vaan esimerkiksi sellaisia marjoja, joita ei ole arvostettu ja joiden ravintokäyttö on ollut vähäistä. Eläimennimellä kasvia on väheksytty. Ainakin *hevosen*, *koiran*, *harakan* ja *sian* merkitys kasvinnimissä on usein pejoratiivinen. Toisaalta suuri osa nimistä on muotoon perustuvia metaforia. Niiden taustalla on assosiaatio, joka on yhdistänyt eläimen ruumiinosan johonkin kasvin osaan. Eläimennimiä voidaan käyttää myös pienen (esim. *hiiri*) tai suuren (esim. *hevonen*) koon metaforina. Nimien muut motivaatiolähteet ovat marginaalisempia. Jonkin verran nimiä motivoituu kasvin käyttötarkoituksista. Nimessä voi olla se eläin, jota kasvilla on lääkitty tai ruokittu. *Koi*, *lude* ja *täi* esiintyvät vain sellaisten kasvien nimissä, joilla näitä kiusalaisia on yritetty torjua. Kala- ja sammakkoaiheiset nimet motivoituvat kasvin kasvupaikasta: niitä käytetään vain vesi- ja kosteikkokasvien nimissä. Hyönteiset esiintyvät sellaisten kasvien nimissä, joissa ne vierailevat mielellään. Ainoastaan kansanetymologisista syistä nimissä esiintyvät *ankka*, *ankerias*, *kameli* ja *hämähäkki*.

Osa virallisista eläinaiheisista nimistä on saatu suoraan kansankielestä. Varsinkin Elias Lönnrot on ottanut niitä käyttöön. Kuitenkin monilla kasveilla on ollut kansankielessä useita eläinaiheisia nimiä, mutta viralliseksi nimeksi niistä ei ole kelpuutettu yhtäkään vaan virallinen nimi on muodostettu jonkin muun kansannimen pohjalta tai oppitekoisesti. Esimerkiksi nykyisellä rentukalla (*Caltha palustris*) on monia eläinaiheisia nimiä, joista laajalevikkisimpiä ovat lahna- ja sammakkoaiheiset. Nimeäminen pohjautuu tietysti aina nimenantajan tarpeisiin. Vaikka eläinaiheisten nimien motivaatio on useimmiten selvä, ovat kasvitieteilijät kiinnittäneet nimenannossa huomiota aivan erilaisiin kasvin ominaisuuksiin kuin kansan ihmiset.

Myös seipitetyissä tai suomennetuissa nimissä on käytetty kansanomaisten nimien mallia: genetiivimuotoinen eläimennimi + kasvia tai esinettä tarkoittava nomini. Virallisissa nimissä on suosittu luonnoneläimiä, kun taas kansankielisissä nimissä kotieläimet ovat suosituimpia. Ehkäpä virallisissa nimissä on tavoiteltu kauniilta kuulostavia nimiä ja haluttu korostaa luonnonkasvimaaisuutta.

Eläinaiheisten nimien ikäämisessä olen ottanut vasta ensimmäisen askeleen. Virolle ja suomelle yhteisten nimien suuri määrä kuitenkin kertoo, että nimet ovat oletettua vanhempia. Ne nimet, jotka eivät ole samalähtöisiä mutta ovat samamerkityksisiä molemmissa kielissä, ovat ilmeisiä käännöslainoja tai sitten itsenäisesti saman motivaation pohjalta syntyneitä. Myös muissa eurooppalaisissa kielissä on samanlaisia nimiaiheita kuin suomessa. Lähdekirjallisuudessa esiintyy varsinkin metaforaan perustuvia nimiä.

TUTKIMUSAINESTO

Kasvinnimien erikoiskokoelma. Koonnut Elvi Erämetsä. Kansankielen sanasto. SMSA. Suomen murteiden sanakirja I–IV. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu 36. Helsinki 1985–1994.

LÄHTEET

- GLEDHILL D. 1985: *The names of plants*. Cambridge University Press, Cambridge.
- HIITONEN, ILMARI 1933: *Suomen Kasvio*. Vanamon kirjoja 32. Otava, Helsinki.
- HINNERI, SAKARI – HÄMET-AHTI, LEENA – KURTTO, ARTO – VUOKKO, SEPPO 1986: *Maarianheinä, mesimarja ja timotei*. Suomen luonnonvaraisia kasveja. Otava, Helsinki.
- KARHU, JARNA 1997: *Suomen eläinaiheiset luonnonkasvien nimet*. Pro gradu -työ. Joensuun yliopiston suomen kielen, kirjallisuuden ja kulttuurintutkimuksen laitos.
- KIVINIEMI, EERO 1990: *Perustietoa paikannimistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 516. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- KOLARI, VELI 1988: *Suomalaisten kasvinnimien historiaa*. – *Kieliposti* 3 s. 4–12.
- KURTTO, ARTO 1995: *Suomen luonnonkasvit*. Valitut palat, Helsinki.
- LÖNNROT, ELIAS 1860: *Flora Fennica*. Suomen kasvisto. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- MELA, A. J. 1877: *Lyhykäinen Kasvioppi ja Kasvio*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 53. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1884: *Lyhykäinen Kasvioppi ja Kasvio*. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 53. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1892: *Kasvioppi Suomen Kouluille*. 3. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 53. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1895: *Suomen Koulukasvio*. 3. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 53. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1897: *Kasvioppi Suomen Kouluille*. 4. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 53. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1899: *Suomen Koulukasvio*. 4. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 53. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1900: *Kasvioppi Suomen Kouluille*. 5. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 53. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- 1906: *Suomen Kasvio*. 5. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- NAHKOLA, KARI 1992: *Kvantitatiivisia havaintoja eläinmetaforista nykyslangissa*. – Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.), *Metafora*. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin s. 235–249. Suomi 162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- OJANEN, MUUSA 1983: *Marjojen nimet venäläis-suomalaisissa lainakosketuksissa*. – *Rusistica I*. Tutkielmia venäjän kielen ja kirjallisuuden alalta s. 39–74. Joensuun korkeakoulu, Kielten osaston julkaisuja 9. Joensuu.
- 1986: *Venäläis-itämerensuomalaiseen lääkintätietouteen liittyviä sanalainoja*. – *Rusistica II*. Tutkielmia venäjän kielen ja itämerensuomalaisten kielten kontakteista s. 5–26. *Kielitieteellisiä tutkimuksia* 6. Joensuun yliopisto, Humanistinen tiedekunta. Joensuu.
- REINHOLM, H. A. 1850: *Suomalaisia Kasvu-Nimejä*. Aftryck ur Tidskriften Suomi s. 159–285. Hfors 1851.
- RELVE, HENDRIK 1995: *Suomen luonnonmarjat*. Atena kustannus oy, Jyväskylä.
- SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja I–VII*. *Lexica societatis fenno-ugricae* XII, 17. Helsinki 1955–1981.

▷

- SMSA = Suomen murteiden sana-arkisto. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- SMS = Suomen murteiden sanakirja I–V. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36, Helsinki 1985–1997.
- SSA = Suomen sanojen alkuperä. Etymologinen sanakirja 1–2. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 62, Helsinki 1992–1995.
- SUHONEN, PENTTI 1936: Suomalaiset kasvinnimet. Suomalaisen eläin- ja kasvitieteellisen seuran Vanamon kasvitieteellisiä julkaisuja osa 7, Helsinki.
- TILLANDZ, ELIAS 1683 [1673]: *Catalogus plantarum, quae prope Aboam tam in excultis, quam incultis locis hucusque inventae sunt*. 2. painos. Aboae.
- ULLMANN, STEPHEN 1977: *Semantics. An introduction to the science of meaning*. Blackwell, Oxford.
- UV 1991 = Uusi värikuvakasvio. Toim. Heikki Väänänen. WSOY, Porvoo.
- VILBASTE, GUSTAV 1993: *Eesti taimenimetused*. Eesti teaduse akadeemia emakeele seltsi toimetised nr. 20 (67). Toim. Eeva Ahven, Heino Ahven, Erast Parmasto & Eevi Ross. Tallinn.

ANIMAL THEMES IN VERNACULAR NAMES OF WILD-GROWING PLANTS

In the article the writer discusses the vernacular names of wild-growing plants that include the name of an animal, such as *koiranputki* (*koira* ‘dog’; Engl. ‘cow parsley’), *kissankello* (*kissa* ‘cat’; Engl. ‘harebell’) and *hevonhierakka* (*hevonen* ‘horse’; Engl. ‘northern dock’). Most animal-themed plant names are compounds whose modifier is the genitive form of an animal name, and whose principal element is a nominal with the meaning of a plant. The most commonly occurring animals in vernacular plant names are *hevonen*, *nauta* ‘bovine animal’ (also *härkä* ‘ox, bull’, *lehmä* ‘cow’, *mulli* ‘bull calf’), *koira*, *harakka* ‘magpie’ and *sika* ‘pig’.

Animal-themed names have been used above all for plants which are not useful to man, and in particular for plants which are not fit to eat — especially berries. For example *variksenmarja* (Engl. ‘crowberry’, *Empetrum nigrum*) has commonly been called *harakanmustikka*, *karhunmustikka*, *kissanmustikka* or *sianmustikka* (*mustikka* ‘blueberry, bilberry’, modified by magpie, bear, cat and pig, respectively). From these names it is clear that *variksenmarja* has been compared with the edible berry *mustikka*. There are also many names which have been motivated by the shape of the plant or a part of it, for example the name *koirankieli* (*kieli* ‘tongue’; Engl. ‘hound’s-tongue’) is motivated by the plant’s oblong leaves, and *häränsil-*

mä (*silmä* ‘eye’; Engl. ‘cat’s-ear’) by the bright-coloured flowers or blossoms. If the name features *hevonen*, *härkä* or *karhu*, this could indicate that the plant is large in size. Correspondingly, *hiiri* ‘mouse’, *kissa* and *lintu* ‘bird’ often suggest smallness or slenderness. A plant name may also feature the name of the animal for which the plant has been used as medication or food, or which can be driven away using the plant. Some plants, on the other hand, which grow either in water or wet places may have fish-themed names. Folk etymology, too, has played a part in the creation of some animal-themed names, for example the name *kamomillakukka* ‘camomile flower’ has given rise to *kamelinkukka* (*kameli* ‘camel’).

The writer has analysed the age of animal-themed names by searching for their Estonian equivalents. Estonian dialects contain so many exact equivalents for the Finnish names that it is possible to conclude that at least a proportion of the animal-themed plant names have their origin in the Proto-Finnic period.

Animal themes are also included in many formal plant names. Popular amongst these are the names of undomesticated animals, in contrast to the domestic animals more popular in vernacular names. The most popular animals in formal plant names are *kurki* ‘crane’ and *koira*.

The greatest influence on the establishment of Finnish names for wild-growing plants has been Elias Lönnrot. In Lönnrot’s *Flora Fennica* (1860), plants were given formal Finnish names for the first time. Lönnrot turned many vernacular names into formal plant names, amongst them *sianpuolukka* (Engl. ‘bearberry’), *harakankello* (Engl. ‘spreading bellflower’) and *variksenmarja*. Lönnrot also translated many Swedish and scientific plant names into Finnish and coined names himself using structural models from vernacular names. ■

Kirjoittajan osoite (address):

Mäntyläntie 3 F 83

80220 Joensuu